

Maltepe'de Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebi

Canan YILDIRIM^{1,*}

TELHİS (ÖZ)

Araştırma Makalesi

Takvim-i Vekayi
ISSN: 2148-0087

Basım (Published): 31.12.2024
Kabul (Acceptance): 09.09.2024
Gönderi (Submitting): 29.06.2024

Cilt (Vol): 12
No (Issue): 2
Sayfa (Pages): 84-108

Adres: ¹Sivas Cumhuriyet
Üniversitesi.
ORCID: 0000-0002-8327-5581

*Sorumlu Yazar (Corresponding);
E-mail: canany07@hotmail.com

Anahtar Kelimeler: Osmanlı,
Eğitim, İptidai Mektep, Yenileşme.

*YÖK 100/2000 öncelikli alan burs
programı kapsamında ilgili çalışma
gerçekleştirilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, II. Mahmud'un yenileşme hareketleri ile başlayan eğitimde modernleşme Tanzimat'la hız kazanmıştır. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile çok geniş kapsamlı bir eğitim reformu gerçekleşmiştir. Bundan sonra da düzenlemeler devam etmiştir. Eğitimde yapılan reformlarla sıbyan mektepleri iptidai mekteplere dönüştürülmüştür. Önceleri rüştiyelerle birleşik toplamda 6 yıl olan eğitim süresi daha sonra iptidai ve rüşdiye olarak ayrılmıştır. Müstakil hale gelen bu mekteplerin eğitim süreleri ise 3'er yıl olarak belirlenmiştir. İşte Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebi de bu mektepler arasında yerini almıştır. Mektep o dönemde Kartal Kazası'na bağlı bir köy olan Meltepe'de 14 Nisan 1912'de açılmış ve eğitim hayatına başlamıştır. Okula adı verilen Şayeste Kadınefendi Abdülmecid'in üçüncü eşidir. Şayeste Hanım tam da bu okulun açılma sürecinde vefat edince bir saygı göstergesi olarak mektebe adı verilmiştir. Mektep Müslüman kız ve erkek çocukları için hizmet vermiştir.

Bu çalışmanın çıkış noktası mektebin de kurucularından olan Süreyya Bey'in mektep hakkında tuttuğu istatistiklerdir. Süreyya Bey'in 14 Temmuz 1913'te Maarif Nezareti'ne sunduğu bu istatistik kitabında mektebin açılmasına karar verilme süreci de dahil mektep hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bu istatistiklerden mektebin kız ve erkek öğrenci mevcutları, yine kız ve erkeklere göre ayarlanmış olan ders programları, mektebin bir yıllık gelir tablosu hatta okulun mevsimlere göre ders vakitleri bile kaydedilmiştir. Kitabı hazırlayan Süreyya Bey'in amacı okulun gelişimini göstermek ve bu başarının desteklenmesi için bir dayanak oluşturmaktır. Bu çalışmanın amacı ise bir iptidai mektebin nasıl yönetildiğini, ilk yılında bütün imkansızlıklara rağmen ne denli bir gelişme gösterdiğini ve ayrıca eğitim sisteminin iptidai mekteplerdeki uygulamalı bir örneğini ortaya koyabilmektir. Ayrıca Osmanlı son dönemlerinde mektebin kurulma aşamasında yaşanan sürecin ne gibi fedakarlıklar gerektirdiğini göstermektir.

Şayeste Kadınefendi Primary School in Maltepe

Research Article

ABSTRACT

The modernisation in education of the Ottoman Empire, which started with the reform movements of Mahmud II, gained momentum with the Tanzimat. With the 1869 General Education Regulation (1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi), a very comprehensive educational reform was realised. Regulations continued after that. With the reforms in education, primary schools were transformed into modern primary schools. The education period, which was previously a total of 6 years in combination with middle school, was later separated into primary school and middle school. The education periods of these schools, which became independent, were determined as 3 years each. Şayeste Kadınefendi Modern Primary School was also among these schools. The school was opened on 14 April 1912 in Meltepe, a village in Kartal District at that time, and started its education life. Şayeste Kadınefendi, the name of the school, was the third wife of Abdülmecid. When Mrs. Şayeste passed away during the opening of this school, the school was named after her as a sign of respect. The school served Muslim girls and boys.

The starting point of this study is the statistics kept by Süreyya Bey, one of the founders of the school, about the school. In this book, which Süreyya Bey submitted to the Ministry of Education on 14 July 1913, detailed information about the school, including the decision to open the school, is given. Among these statistics, the school's male and female student enrolment, the course programmes adjusted for boys and girls, the school's income table for a year, and even the school's class times according to the seasons are recorded. The aim of Süreyya Bey, who prepared the book, was to show the development of the school and to create a basis for supporting this success. The aim of this study is to show how an ibtidai school was managed, how much it developed in its first year despite all the impossibilities, and also to reveal a practical example of the education system in primary schools. In addition, it is to show what kind of sacrifices were required during the establishment of the school in the last period of the Ottoman.

KEYWORDS

Ottoman, Education, Primary School, Innovation.

GİRİŞ

Halk arasında sıbyan mektebi veya mahalle mektebi adı verilen mektepler ilkokula karşılık gelen, eğitimin başladığı ilk derece okullardandır. Dini ağırlıklı eğitim verilen bu mektepler her mahallede bulunur ve genellikle camilere bitişik olarak yapılırlardı. Osmanlı geleneksel eğitim anlayışının en önemli parçası olan sıbyan mektepleri zamanla işlevini yerine getiremeyip bozulmaya başlamıştır. (Akyüz, 2008: 87-88) Sıbyan okullarında ilk ıslahat teşebbüsü II. Mahmud Devri'nde olmuştur. 1824'te sıbyan okullarının durumu ele alınmış ve "Talim-i Sıbyan" adıyla bir ferman yayınlanmıştır. Fermanda çocukların eğitimine dikkat çekilerek buna neden önem verilmesi gerektiği anlatılmıştır. O tarihlerde Sıbyan okullarının belirlenmiş bir yönetmeliği yoktur. Tanzimat'tan sonra modernleşme döneminde eğitim alanındaki en önemli düzenlemeler 1869'da yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yapılmıştır. 1869'da yürürlüğe giren nizamname ile iptidai-rüşdiye-idadi-sultani ve darülfünun olarak beş kademeli bir eğitim sistemi kuruldu. Okulların ülke çapında yaygınlaşması ise II. Abdülhamid devrinde olacaktır. (Findley, 2017: 153)

İbtidailer ile ilgili olarak Nizamname'de şunlar yer almıştır.

- 1- Her mahalle ve köyde bir sıbyan mektebi bulunacaktır,
- 2- Bu okulların eğitim süresi dört yıldır,
- 3- Devam mecburiyeti erkekler için 6-10 yaş, kızlar için de 7-11 yaştır,
- 4- Eğer bulunduğu mahalde iki okul varsa bunlardan biri kız biri de erkekler için olacaktır.

Bu düzenlemenin amacı ilk olarak İstanbul'da açılmış olan iptidaileri memleket geneline yaymaktır. (Kodaman, 1991: 59-63)

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile sıbyan mektepleri ile ilgili yapılan düzenlemeler bugünkü ilköğretim sisteminin temel yapısını oluşturdu. Önceleri iptidai mektepler, iptidai kısmı 4 yıl, rüştiye kısmı 4 yıl olmak üzere rüştiyelerle birlikte eğitim vermekteydi. Sonrasında ise iki dereceye ayrılan okulların bağımsız olarak iptidai kısmı 3 yıla düşürülmüştür (Kuşci, 2021: 136). II. Abdülhamid Devrinde ayrıca yukarıda bahsedilen gelişmeler dışında Kanun-ı Esasi ile de ilköğretim konusu tekrar ele alınmış ve bu konunun önemi

kavranmış olacak ki bu derecedeki eğitim zorunlu hale getirilmiştir (Kodaman: 66).

İptidai mekteplerinin açılmasına yönelik ilk ciddi adım 1870'de atılmıştır. Bu adım yalnızca İstanbul için değil bütün memleket için geçerliydi. Bu derece okulların açılmasının yanı sıra eğitim-öğretim içeriğinde de önemli gelişmeler yaşanmıştı. Çocuklar için hazırlanacak kitaplar sade, daha anlaşılır ve okumayı sevdirecek şekilde basılacaktı. Yeni elifba ile çocukların altı ayda okuma yazma öğrenebilmeleri hedeflendi. Bunun dışında din, ahlak, tarih, coğrafya gibi dersler de müfredata eklendi. (Kodaman: 64)

Yeni sistemin İstanbul'da ilk uygulaması bundan sonrakilere örnek olması için 1872'de yapıldı. Nuruosmaniye Camii içinde bulunan ahşaptan yapılmış bir binada iptidai mektebi açıldı. (Ergin, 1977: 467) Daha sonrasında bunu diğerleri izledi. 1876'ya kadar iptidailerin sayısı yaklaşık 200'dü. 1882'ye kadar hem sıbyan mektepleri hem de ibtidai mektepler aynı zamanda var olmaya devam etti. Bu tarihten itibaren ise bu ikiliği ortadan kaldırmak için çalışmalar başladı. (Kodaman: 68-69).

II. Abdülhamid Döneminde ise mevcut eğitim sisteminde aksaklık varsa bunlar çözüme kavuşturulması gayesiyle 1879 modern adımlar atmak için harekete geçildi. İlk yıllarda, gelişi güzel okullaşmış olan imparatorlukta çok önemli adımlar atılamadı. Daha sonraki yıllarda ise hukuk, ziraat, mülkiye gibi mesleki alanlarda okullaşmaya önem verildi (Stanford Shaw, 2017: 301-302).

II. Abdülhamid Dönemi'nde ibtidailerle ilgili yapılan düzenlemeler:

1- Kanun-i Esasi'nin 114. maddesi ile ilköğretime devam mecburiyeti her Osmanlı vatandaşı için hukuki bir zorunluluk haline getirilmiştir.

2- İlköğretimin hizmetlerinin taşrada da sağlıklı sürdürülebilmesi için vilayetlerde maarif teşkilatı kurulmuştur.

3- Eğitimde usul-u cedid (yeni usul) yönteminin uygulanmasına geçilmiştir.

4- Kaza ve kasabalarda yaptırılan büyük iptiadi mekteplerine, Gayr-i Müslim öğrenciler de kabul edilmiş, tüm olumsuz koşullara rağmen eğitim süreci ile Müslüman ve Gayr-i Müslim halk aynı ortak ülkü altında kaynaştırılmaya çalışılmıştır.

5- İptidai mekteplerinin öğretim kadrolarına medrese çıkışlı öğretmenlerin yerine yeterli olabildiği kadarıyla Darülmualimin mezunları atanmaya çalışılmıştır. 6- Halkın Vilayet Maarif Meclisleri aracılığıyla eğitime maddi ve gönüllü anlamda katkıda bulunmaları sağlanmıştır (Parmaksız, 2008: 55-56).

Eğitimin zorunlu hale gelmesiyle ülke genelinde ilk derece okulların da yaygınlaşması kaçınılmaz olmuştur. İstanbul'un Kartal Kazası Maltepe Köyü'nde 1912'de açılmış olan Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebi de bu okullar arasında yerini almıştır.

Şayeste Kadınefendi Kimdir?

Şayeste Kadınefendi¹ Abdülmecid'in eşlerinden biridir. (Tokmak, 2023: 25) Kendisini Handan Sultan'ın en kıdemlisi ve Abdülmecid'in üçüncü ikbali olarak ifade etmiştir. (BOA, BEO 3463/259725)

Şayeste Hanım aslen Abaza kökenlidir. 1836'da Abhazya Sohum'da doğmuştur. Annesi ve babasını kaybettikten sonra amcası tarafından kardeşiyle birlikte İstanbul'a getirilmiş ve bir akraba vesilesiyle saraya girmiştir. 1852'de Abdülmecid ile evlendirilmiştir. 1861'de Abdülmecid'in ölümüyle dul kalmıştır. Şayeste Hanım'ın kendisi de 11 Şubat 1912'de Vahdettin'in şahsi sarayı olan Çengelköy Köşkü'nde vefat etmiştir. Mezarı Şehzade Kemaleddin Efendi Türbesi'nde bulunmaktadır. (Akça, 2007: 68-70)

Mekteb'in Yeri ve Mektebi Açma Çabaları

Şayeste Kadınefendi'nin Maltepe'de bulunan evinde oturan Cezbidil kalvefat ettiği zaman kendisinin de çocuğu olmadığı için ev hazineye intikal etmiştir. Bu binada bir mektep açılması için eskiden beri Maltepe'nin gelişmesi hususunda çok sayıda hizmetleri bulunmuş olan Süreyya Bey tarafından başvurulmuş ve bu istek kabul edilmiştir. Süreyya Bey'in aracı olmasıyla ve Lütfi Bey'in yol göstermesiyle konu gerekli mercilere iletilmiş ve okulun açılması için izin alınmıştır. Mektebe tam da bu dönemde vefat etmiş olan Şayeste

¹ Osmanlı padişahlarının nikahlı hanımlarına verilen unvan.

Kadınefendi'nin adı verilmiştir. Mektep Maltepe Köyü'nün Müslüman olan çocuklarına hizmet vermek üzere açılmıştır. (Süreyya Paşa, 1913: 4-5)

Mektep için düşünülen ilk bina Kartal Kazası'na bağlı Maltepe Köyü'nde Kazasker Mustafa Feyzullah Efendi'nin 1141'de yaptırmış olduğu Camii-i Şerif haremının boş olan arsası üzerine inşa edilmiştir. İki küçük odadan ibaret olan bina ahşaptır. Binanın çok sağlam bir yapısı yoktur. Okul binasının bu halde olması bir şikâyet konusu olmuştur. Vatan evlatlarının okulsuz kalması, kıymetli ömürlerini ötede beride geçirmeleri karye ahalisini ve yardım sever kişilerini harekete geçirmiştir. Müslüman çocuklar için gelişmekte olan memleket ve meşrutiyetin ihtiyaçlarına uygun şekilde yetiştirilebilmesi için okul açmanın önemi dile getirilmiştir.

Karye ahali bir okul yapımı için aralarında bu konu ile ilgili görüşmeler de okulun faydalarını ve memleketin buna olan ihtiyacını tam olarak kavrayamadıkları için bu görüşmeler bir sonuca ulaşamamıştır. Memleketin eğitim, ziraat, ticaret, nafia ve buna benzer konulardaki yetişmiş insan ihtiyacının hızlı bir şekilde karşılanabilmesi için okul açılması konusunu görüşmek üzere köyün ileri gelenleri bir araya gelmiştir. Uhuvvet-i Osmaniye adını verdikleri bir kulüp birçok hayırsever kişinin teşvik ve nakdi yardımları sayesinde kurulmuştur. Kulübün kurucu üyeleri arasında İstanbul ve ona bağlı yerlerin müfettişliğinden emekli Kadri, Temyiz Mahkemesi baş mümeyyizi Haydar, İstida Dairesi katiplerinden Cemal, Bahriye kol ağalığından emekli Hamdi beyler ve köy eşrafından ise Nuri Efendi bulunmaktaydı. Kulübün resmi açılışı 23 Ekim 1910'da (10 Teşrinievvel 1326) yapılmıştır. (Süreyya Paşa: 2)

Kulüp, kurulma amacını yerine getirmek üzere ilk toplantısını yapmıştır. (Toplantının tarihi belliyse ekleyebilirsiniz.) Bu toplantıda kulüp üyelerinden Maarif Nezareti evrak müdürlüğünden emekli Memduh, Baytar kol ağalığından emekli Selahaddin, eşraftan Kazım, Nuri ve Kahraman beylerden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Toplantıda daha önce bastırılmış olan biletler heyet üyelerine dağıtılarak nakdi veya aynı olarak yardım toplanmıştır. Toplanan bu yardım, komisyona teslim edilmiştir.

Komisyon okulun açılması konusunu görüşmek için yeniden olağanüstü toplanmıştır. Bu toplantının amacı açılacak olan okulun idare heyetini seçmek ve toplanan yardımın nasıl kullanılacağını belirlemektir. Toplantıda komisyon,

Erkan-ı Harbiye mirlivalarından Osman Paşa, Süreyya ve Şükrü beyler ile İstinaf mahkemesi reisi Pertev Bey huzurunda bir sunum yapmıştır. Bunun sonucunda Osman Paşa 5, Pertev Bey 10, Reis Kari Bey 20 Osmanlı lirası bağış yaparak karşılığında bilet almışlardır. Ayrıca kulübün kurulduğu binanın sahibi olan Ayşe Hanım maddi durumu müsait olmamasına rağmen büyük bir yardım severlik örneği göstererek 1 lira bağışta bulunmuştur. Bağışlar dışında Komisyon reisi Memduh Bey'in teklifi kabul edilerek meblağı karşılığında 1.476.142 ve 1.476.143 numaralı iki adet Rumeli şimendiferi satın alınmıştır.

Yukarıda bahsedilen olumlu gelişmeler tam olarak yerini bulamamıştır. Okulun yapılması amacıyla kurulan kulüple ilgili sorunlar yaşanmıştır. Süreyya Bey konu ile ilgili "*Meşrutî hayata geçmiş olduğumuz günlerden beri kişisel teşebbüsler ve toplantılarımızın bir sonuç vermemesinden dolayıdır ki kulüp üyelerinin sözlerini yerine getirmemesi idare heyetinin de vazifesine engel olmuştur. İdare heyetinin işleri aksamakta gayretini boşa çıkarmaktır*" sözlerini sarf etmiştir. Kulüp devrinin sona ermeye başlamasıyla idare heyetinin bir kısmı kulübün masraflarını taahhüt ederek 1911 senesi Haziranına kadar devamına gayret etmişlerdir. Fakat buna rağmen sürenin son bulmuş olması üzerine kuruculardan Kadri ve Haydar beyler tarafından diğer bir mahallin kiralanmasıyla masrafların karşılanmasına rağmen 6 ay boyunca hiçbir üyenin gelmemesinden dolayı kulübün devamına ihtiyaç kalmamıştır. (Süreyya Paşa: 3-4)

Kulüp ortadan kalkmış olsa bile okulun açılması için çalışmalar devam etmiştir. Bu amaç için Kadri ve Haydar beyler bu konuyu kendi sorumluluklarına almışlardır. Bu amaçla Adliye Nezaret-i Sicil-i Memurin Kalemi mümeyyizlerinden ve kulüp erkanından Rafet Bey refakatlerinde olduğu halde Heybeli Ada'da bulunan Prens Abbas Paşa'ya yaptıkları başvurudan sonra Paşa bu teklifi kabul etmiştir. Paşa ile belirli bir süreliğine anlaşılmıştır. Bu süre dolana kadar hem okulun yeri konusunda yaşanan ihtilaf hem de gereken paranın bu tarihe kadar toplanamamış olmasından dolayı Paşa'dan yeterince yararlanamamışlardır.

Mektebin Açılması İçin Hazırlıklar

Yaşanan bütün olumsuzluklardan sonra mektebin açılışı için bir idare heyeti oluşturulmuştur.

Mektep İdari Heyetinin Üyeleri (Süreyya Paşa: 5)

Resim 1. Okulun İdare Heyeti: Halid Bey, Selahaddin Bey, Nuri Bey, Kahraman Bey

Başkan: Erkan-ı Harbiye miralaylarından Süreyya Bey (Harpte olduklarından dolayı yerine Halit Bey vekalet etmektedir).

Başkan yardımcısı: Harbiye miralaylarından Şükrü Bey (Harpte olduklarından dolayı yerine Halit Bey vekalet etmektedir).

Kâtip ve üye: Maarif Nezareti katiplerinden Halit Bey- Mektebin bütün konularıyla ilgilenmektedir.

Vezenedar ve üye: Baytar kol ağalığından emekli Selahaddin Bey- Mektebin bütün konularıyla ilgilenmektedir.

Üye: Köy Muhtarı Kahraman Bey

Üye: Köy ahalisinden Nuri Bey

Üye: Köy ahalisinden Selim Ağa

Resim 2. Süreyya Bey, Şükrü Bey, Kadri Bey

Yeni binanın inşası henüz mümkün olmadığı için mektep belirlenmiş olan eski binada eğitim dönemine başlamak zorunda kalmıştır. Binanın tamir gerektiren yerlerinin masrafları Miralay Süreyya Bey tarafından üstlenilmiş ve Selahaddin Bey'in gözetimi altında tamirat yapılmıştır. Okulda eğitim için gerekli olan hiçbir araç gereç bulunmuyordu. Bu sorun da Maarif Nezareti katiplerinden olan Halit Bey sayesinde çözülmüştür. Halit Bey Nezaret'ten okul için 2000 kuruşluk bir ödenek sağlayabilmiş, bu sayede 30 adet sıra ve 4 masa, dört adet kara tahta siparişi verilebilmiştir (Süreyya Paşa: 6). Bunlara rağmen okulun hala eksikleri vardı. İstanbul Maarif Müdürü tarafından Nezarete bildirilen konu bir çözüme ulaştırılmaya çalışılmıştır. Okul açılacak olmasına rağmen sıra vs. gibi eğitim araç gereçlerinin bulunmadığından bahsederek Darülfünunda kullanılmayan atıl durumda olan ve 60 öğrenciye yetecek kadar sıranın okula taşınmasını istemiştir. Bunun üzerine Darülfünun Müdüriyeti sıraları temin edebileceklerini Nezarete bildirmiştir (BOA, MF. İBT. 353/16). Böylece bu sıralar Şayeste Kadınefendi Okulu'na taşınmıştır.

Darülfünundan getirilen sıraların bir kısmı okulun kız öğrencilerine tahsis edilmiştir. Diğer kısmının da yemek masası olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Eğitim malzemesi olarak dünya küresi, beş kıtanın haritaları, iki takım tedarisat-ı iptidaiye levhası ve ihtiyat sınıfları için harf fişleri Maarif Nezareti'nden temin edilerek bezlettirilmiş ve duvarlara asılmıştır. (Süreyya Paşa: 6)

Yine İstanbul Maarif Müdürlüğü okulun kız öğrenci kısmına gerekli olan beş kıta haritası ve dört takım harf fişinin temin edilmesi için Nezaret'e bir yazı

göndermiştir. (BOA, MF. İBT. 371/1) Nezaret bunun üzerine bir kararname hazırlamıştır. Buna göre:

1- Nezaret'in kitap ambarında Avrupa haritası kalmadığından tedarikinde bu haritanın da gönderilmek üzere Maltepe'de Şayeste Kadınefendi İbtidai Mektebi'nin kız öğrenci kısmı için şimdilik Avrupa'dan başka kıtaların haritasından birer adet harita ile ikişer takım harf ve rakam fişinin İstanbul Maarif Müdüriyetine gönderilmesi tembih edilmiştir (kararı alan Tedrisat-ı İptidaiye Müdüriyetidir).

2- Bu kararnamenin icrasından Tedrisat-ı İbtidaiye ve Muhasebat Müdüriyetleri sorumludur. (BOA, MF. İBT. 371/1)

Açılış ve İlk Eğitim Dönemi

14 Nisan 1912 günü Şayeste Kadınefendi'nin ruhuna mevlid-i şerif okunduktan sonra resmi açılış gerçekleştirilmiştir. Açılışın hemen ardından yeni öğretim dönemi beklenmeden eğitim vermeye başlanmıştır. Üç buçuk ay eğitimden sonra genel sınavlar yapılmıştır. Bu sınavda hem kız hem de erkek öğrencilerin çok başarılı olduğunu gören öğretmen bu durumu Vilayet Maarif Müdürlüğüne bildirmiştir. Bunun üzerine Maarif Nezareti öğrencilere dağıtılmak üzere çeşitli hediyeler göndermiştir. Sonrasında da okul bir buçuk ay tatil edilmiştir. Eylül ayında derslere yeniden başladığında bina bir süreliğine askerler tarafından işgal edildiği için eğitime kısa bir ara verilmek zorunda kalınmıştır. Bu olumsuz duruma rağmen idare heyeti bu dönem öğrencilerin geçen döneme oranla çok daha başarılı olacağına inanmaktadırlar (Süreyya Paşa: 6).

Okulun açılışından bir sene sonra 14 Mart 1913'te Kartal Kazası Kaymakamı Vasıf Bey, okulu teftiş için gelmiştir. Müfettiş teftiş sırasında rasgele öğrencileri sınava tabi tutmuş ve öğrencilerin verdikleri cevaplar sonucu okulu başarılı bulmuştur. Özellikle birinci sınıftaki Hüseyin Hamit ve ikinci sınıftaki Cevat'ın oldukça başarılı olduğu dikkatini çekmiştir. Vasıf Efendi bu öğrencilerin daha da başarılı olmasını teşvik etmek için onlara imtiyaz varakası takdim etmiştir. Bu şekilde gayret edip başarılı olan öğrencileri de aynı şekilde ödüllendireceğine dair de söz vermiştir. Öğrencilerin başarılı olması, okulun

düzenli ve temiz olması gibi olumlu özellikler kaymakamı harekete geçirmiş ve teşekkür amacıyla okula bir jimnastik salonunun yapılmasını istemiştir. Maarif Nezareti'ne iletilen konu üzerine Nezaret Selim Sırrı Bey² bu iş için görevlendirmiştir. Selim Bey okulun uygunluğunu denetlemeye gittiğinde jimnastik salonunun kurulamayacağını şu sözlerle ifade etmiştir: “Öğrencilerin en fazla dışlarının temiz tutulmasından, ip atlama oyunlarından, koştaktan ve sınıflardaki halleri dairesinde öğrencilerin oturup kalmasına dikkat etmek yapılabilecek en mükemmel jimnastik olacaktır.” (Süreyya Paşa: 7)

Okulun Öğretmen ve Hizmetli Kadrosu

Erkek öğrenci kısmı; (Süreyya Paşa: 9)

Muallim-i evvel: Faik Efendi (Rüştiye Darümuallimini mezunudur).

Muallim-i Sani: Maaşı hazineden karşılanan İbrahim Hakkı Efendi

Muallim-i salis: Köy imamı

Hademe: Recep Ağa

Kız öğrenci kısmı; (Süreyya Paşa: 9)

Muallim-i evvel: Maaşı hazineden karşılanan Hadiye Hanım (Edirne Kız Rüştiyesi'nden mezun).

Hademe: Hüseyin Ağa

Mektebin başarısının bir diğer getirisi de maaşı hazineden karşılanacak olan bir muallimenin Maarif Nezareti tarafından atanması olmuştur.

Okulun ilk müdürü Bolvadinli Mehmet Faik Bey'dir. Faik Bey 14 Nisan 1912'de (1 Nisan 1328) 500 kuruş maaşla bu göreve tayin edilmiştir. Bu müdürün ne zamana kadar bu okulda kaldığı ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. (BOA, MF. İBT. 371/47) 2 Nisan 1914 (20 Mart 1330) tarihli belgede mektep müdürlüğünden başka bir okula tayin olduğu anlaşılrsa da tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. (BOA, MF. İBT. 491/17) Bunun dışında bir tayin belgesine rastlanmamış olsa da bu okulda öğretmenlik yapmış olan

² Bir Meşrutiyet aydını olan Selim Sırrı Bey ilk spor eğitimcisidir. Ayrıca beden eğitimi öğretmenliği mesleğinin kurucusu ve ilk beden eğitimi öğretmenidir. Ayrıntılı bilgi için bakz. M. Şevki Çapan, “Selim Sırrı Tarcan (1847-1957).”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/selim-sirri-tarcan-1874-1957>.

birkaç muallime daha rastlanmıştır. Bunlar Muallim-i sani (ikinci öğretmen) Hafız Cemal Efendi ve İlyas Hulusi Efendi'dir.

Bunların dışında Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebi muallimliğine Kalkandelen muallim-i evveli olan İbrahim Hakkı Efendi ve muallimeliğe de Üsküp Teceddüd-i İnas Mektebi muallimesi Nakiye Hanım 5 Mart 1913'te tayin edilmiştir. (BOA, MF. İBT. 416/6)

1913'te Şayeste Kadınefendi Mektebi'nde görevli olan muallime Hayriye Hanım ile ilgili bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Bilgi almak maksadıyla Tedirsat-ı İbtidaiye Dairesi'ne bu konu ile ilgili bir yazı gönderilmiştir. Buna göre varidat meclisinden 300 kuruş maaşla Şayeste Kadın Mektebi muallime-i saniliğine 28 Nisan 1913'te başlayan Hayriye Hanım öğrencilere kanuna aykırı olarak cevap verdiği gibi bir gün de tedrisi şart olan dersi bir saatte göstermek gibi halleri istismar etmesi üzerine kendisine verilen ihtarlara dikkat etmeyerek hareketlerine devam etmiştir. Hatta mektepte intihara teşebbüs bile etmiş ve iki aylık kadar memuriyetinde hiçbir fayda vermemesi hasebiyle 30 Haziran 1913'ta işten el çektirildiği gerekçesiyle Maltepe Maarif-i İslamiye komisyonunda ifade vermiştir. Yaşanan bu olaylar üzerine Hayriye Hanım 5 Temmuz 1913'te istifasını vermiş ve okuldan ayrılmıştır. (BOA, MF. İBT. 454/57)

Okulun Gelirleri

Okulun geliri öğrencilerden alınan eğitim ücretiyle iane üyelerinin ödedikleri taksitlerden ibarettir. İdare heyeti okula devam edecek öğrencilerden eğitim ücreti olan 25'er kuruş alınmasına karar veriyse de daha sonra köy ahalisinin durumunun olmaması ve bir ailenin birkaç çocuğu olması dolayısıyla ücret 100 paraya kadar düşürülmüştür. Bu ücreti de vermeyenler okula devam edemeyeceklerdir. (Süreyya Paşa: 8)

Takvim-i Vekayi

Tablo 1. İane Cemiyetinin Vermeyi Taahhüt Eden Kişiler ve Aidat Miktarları (Süreyya Paşa: 9).

		Kuruş	Osmanlı lirası
Erkan-ı harbiye miralaylarından Süreyya Bey	Aylık		5
Feriklikten müstefi (istifa etmiş) Şükrü Paşa	“		2
Serasker-i sabık Rıza Paşa'nın eşi Hanımefendi	“		2
Trabzon Valisi Ferik Paşa	“	20	
Münif Paşazade Mehmet Bey	“	20	
Temyiz mahkemesi paşa mümeyyizlerinden Haydar Bey	“	40	
Erkan-ı harbiye miralaylarından Şükrü Bey	“	54	
Kadri Bey	“	40	
Rüsumat muhasebeciliğinden emekli Talat Bey	“	20	
Rüsumat sicil kalemi mümeyyizi Halit Bey	“	15	
Enver Bey	“	15	
Miralaylıktan emekli Cemal Bey	“	40	
Bahriye kol ağalığından emekli Hamdi Bey	“	78	
Ahaliden Hüseyin Çavuş	“	10	

İlk Sene Öğrenci Mevcutları

Kız öğrenci kısmı: (Süreyya Paşa: 10-11)

Birinci sınıfta 13, ikinci sınıfta 14, üçüncü sınıfta 3 ve ihtiyat sınıfında 43 öğrenci olmak üzere toplam kız öğrenci sayısı 73'tür.

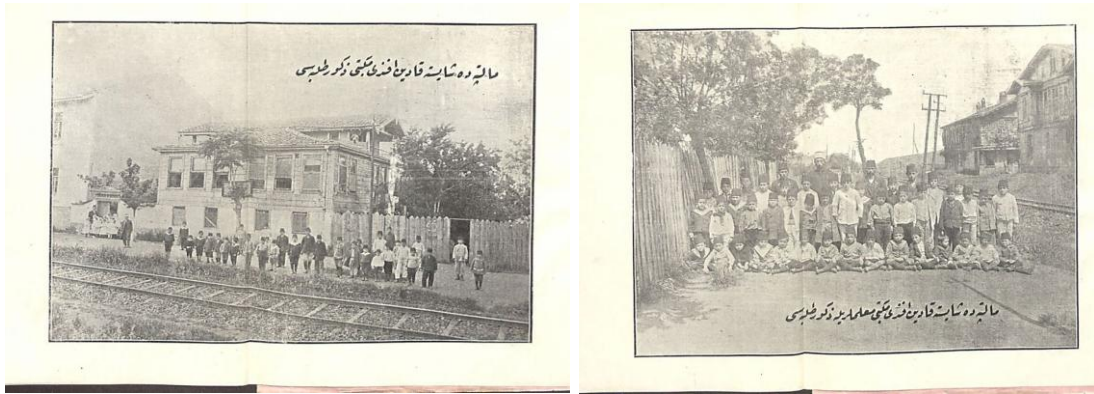
Resim 3. Maltepe Şayeste Kadınefendi İnas (kız) Talebeleri

Erkek öğrenci kısmı: (Süreyya Paşa: 10-11)

Birinci sınıfta 14, ikinci sınıfta 11 ve ihtiyat sınıfında 27 olmak üzere toplam erkek öğrenci sayısı 52'dir.

Resim 4: Maltepe'de Şayeste Kadın Efendi Mektebi Zükur (erkek) Talebesi

İlk sene toplam öğrenci mevcudu 125 iken ikinci sene okula talep artmış bu sayı 150'ye kadar çıkmıştır. (BOA, MF. İBT. 444/39)

Ders Programları

Okulun dersleri Elifba, Kuran-ı Kerim, Tecvit, ilmihal, İmla, Kıraat, Sarf-ı Osmani, Hesap ve Hüsn-i Hat olarak belirlenmiştir. Başlangıçta Osmanlı Tarihi ve Coğrafyası iptidai mekteplerde müfredata dahilken 1904'te yapılan değişiklikle bu dersler programdan çıkarılmıştır. (Edt: Eraslan, 2017: 22) Fakat derslerin programa yeniden dahil edildiği Şayeste Kadınefendi Mektebi ders programından anlaşılmaktadır.

Takvim-i Vekayi

1902 yılında Kız rüştiyelerinin 3 yıllık iptidai kısmında bu seneden farklı olarak Sağlık Bilgisi, Ev İdaresi, Tarih, Coğrafya dersleri müfredatta yoktur. Haftalık toplam saat de genel olarak artmıştır. 1902’de 1. Sınıf 18, 2. Sınıf 23 ve 3. Sınıf yine 23 saattir. (A. Şahin, 2018: 245) Şayeste Kadınefendi mektebindeki programda ders saatlerinin arttığı ve her yıl için 24 saat olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Kız Öğrenci Kısmında Okutulacak Dersler ve Saatleri (Süreyya Paşa: 12).³

	İhtiyat	Birinci sınıf	İkinci sınıf	Üçüncü sınıf	
Kuran-ı kerim ve Tecvit	12	6	3	3	Ecza-yı şerife (cüzler)
İlmihal		3	2	2	
Tarih			2	2	
Malumat-1 Medeniye ve Ahlakiye (Ahlak ve Medeniyet Bilgisi)			1	1	
Malumat-1 Fenniye ve Sıhhiye (Sağlık ve Fen Bilgisi)			1	1	
Kıraat (Okuma)	9	4	2	2	
Hesap (Matematik)	3	3	2	2	Hesab-ı zihni
Sarf-1 Osman (Dil Bilgisi)			2	2	
Hüsn-i hat		1	1	1	
Nakış		2	2	2	
İdare-i beytiyye (Ev idaresi)			2	2	
İmla		5	2	2	
Coğrafya			2	2	
	24	24	24	24	

³ Bu derslerde işlenen konuların ayrıntıları için bkz. Uğur Ünal, *II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2015.

Takvim-i Vekayi

Tablo 3. Erkek Öğrenci Kısmında Okutulacak Dersler ve Saatleri (Süreyya Paşa: 13).

	İhtiyat	Birinci sınıf	İkinci sınıf	
Kuran-ı kerim	12	6	3	Ecza-yı şerife
Osmanlı Tarihi			2	
İslam Tarihi			2	
İmla		4	2	
Sarf-ı Osmani (Dil Bilgisi)			2	
Dini ilimler		3	2	
Hesap	3	4	2	Hesab-ı zihni
Coğrafya			2	
Malumat-ı Fenniye ve Sıhhiye (Sağlık ve Fen Bilimleri)			2	
Kıraat (Okuma)	9	6	2	
Malumat-ı ahlakiye ve Medenine (Ahlak ve Medeniyet Bilgisi)			1	
Hüsn-i Hat		1	1	
Toplam saat	24	24	24	

Takvim-i Vekayi

Kız ve erkek öğrencilerin toplamda haftalık ders saatleri aynı olsa da aldıkları bazı dersler farklıdır. Kızlar 13 farklı ders görürken erkekler 12 farklı ders görmektedirler. Kızlar erkeklerden farklı olarak diğer derslerin yanı sıra nakış, ev idaresi ve ilmihal dersleri almaktadırlar. Derslerde Maarif Nezareti'nin güncel olarak kullandığı resmi program esas alınmıştır. (Süreyya Paşa: 13)

Bu dönemde iptidai mektepte okutulan derslerin daha öncesine göre sadeleştiği söylenebilir. Rüştüyelerle birleşik olan iptidai mekteplerde okutulan dersler ağırlıklı olarak dini bir içeriğe sahipken Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebinin ders programında dini derslerin ağırlığı azalmıştır. Örneğin 1902 yılında yapılan program değişikliği ile kız rüştüyelerinin iptidai kısmında ilk sene 4, ikinci sene 6 ve üçüncü sene 5 olmak üzere toplam 15 saat olan Kuran-ı Kerim dersi Şayeste Kadınefendi mektebinde tabloda görüldüğü gibi 3 sene için toplamda 12 saattir. (Şahin, 2018: 245)

Tablo 4. Ders Vakitleri (Süreyya Paşa: 12)

	Eylül Ekim Kasım	Ara Ocak Şubat	Mart Nisan Mayıs	Haziran Temmuz
	Dakika saat	Dakika saat	Dakika saat	Dakika saat
Kuşad (Açılış)	3	4	2:40	3
Yoklama	“	“	“	“
Birinci ders	4	5	3	4
Tenefüs	5	5,15	4	4,15
İkinci ders	5:15	6:15	4:15	5:15
Tenefüs- yemek	6:15	7:15	5:15	6:45
Üçüncü Ders	7:15	8:15	6:45	5:15
Tenefüs	8:15	8:40	7:45	8
Dördüncü ders	8:30	9:30	8	9
Müzakere (Sözlü Sıva)	9:30	...	9	...
Tatil	10	10	9:30	9:30

Saatler ezanidir. Ezani saate göre güneşin doğuşu 00:00, güneşin batış saati ise 12:00 olarak kabul edilir ve o andan itibaren yeni bir gün başlamış olur. Bu saat sistemine göre mesai başlama saati de güneşin doğuşundan birkaç saat sonraya denk gelir. Yani güneşin doğuşu 00:00 kabul edilirse mesai 1 veya 2 de başlamaktadır. (Yüksel, 2014: 28) Bu günümüzde kullanılan saate uyarıldığı zaman, Ocak ayında güneşin doğuş saati 08:00 kabul edilirse saat 12 okulun başlama saati olur. Bitiş saati ise 18:00'a denk gelmektedir.

Tablo 4'te de görüldüğü gibi dersler 1 saat, teneffüsler de 15 dakika sürmektedir. Öğrenciler okula geldikten sonra ilk önce yoklama alınır ve ilk ders başlardı. Günlük 4 saat ders, 2 de teneffüs bulunmaktadır. Öğlenleri verilen yemek arası ise 1 saattir. Okul günü bitmeden önce de son saat gün değerlendirmesi ve öğrencilerin sözlü yapıldığı müzakere dersi vardır.

Öğrencilerin Ödül ve Cezaları

Öğrencilerin ödül ve cezalandırılmaları ile ilgili bir talimatname hazırlanmıştır. Bu talimatnameye göre: (Süreyya Paşa: 22-24)

Ödüllerle İlgili Talimatlar Aşağıdaki Gibidir:

Ödüllendirme aferin, tahsin, imtiyaz, zikr-i cemil ve takdirname olmak üzere 5 şekilde yapılacaktır.

Aferin: Verilen derse gayret eden ve bir hafta içinde ceza almayan öğrencilere verilir.

Tahsin: Bir ay içinde düzenli olarak okula her gün vaktinde gelen, bir ay içinde ceza almayan ve beş aferin alan öğrencilere değiştirilerek verilir.

İmtiyaz: Dört tahsin alan -ikisi ahlaktan olmak şartıyla- öğrencilere değiştirilerek verilir.

Zikr-i cemil: Üç imtiyaz alan öğrencilere değiştirilerek verilir ve hususi sınavlarda derece kazanan öğrencilere verilir.

Takdirname: İki zikr-i cemil alan öğrencilere verilir.

Erkek öğrenciler hakkında: Takdirname alan öğrencinin ismi mektebin esas defterine yazılır ve bütün arkadaşları huzurunda okunur. Birinci takdirnamede bir sarı ipek şerit sol kola takılacaktır. İkinci takdirnamede iki

sarı ipek şerit, üçüncü takdirnamede üç sarı ipek şerit, dördüncü takdirnamede sağ kola asmak üzere bir sırma sarı şerit verilerek ödüllendirme yapılacak ve bundan sonra alınacak sarı şeritleri sırma şeridin altına asılacaktır.

Kız öğrenciler hakkında: Takdirname alan kız öğrencilerin ismi mektebin esas defterine yazılır ve bütün arkadaşları huzurunda okunur. Birinci takdirnameye sarı, ikinci takdirnameye kırmızı, üçüncü takdirnameye beyaz, dördüncü takdirnameye sarı sırmadan bir şerit parçası suretiyle ödüllendirme yapılır ve bu şeritler omuzdan dolaştırılarak asılacaktır.

Cezalarla İlgili Talimatlar da Aşağıdaki Gibidir:

1892'ye kadar cezalar arasında falaka ve dayak gibi sert uyarılar olsa da bu tarihten sonra bu cezalar yasaklanmıştır. (Eraslan: 22) Daha sonrasında verilen cezalar Şayeste Kadınefendi Mektebindeki uygulamada görülmektedir.

Madde 1- Okulda ders sırasında, teneffüs zamanlarında, bahçede okul dışında, posta ile giderken rahat durmayan, mazeretsiz olarak okula devam etmeyen ve dersine çalışmayan öğrencilere derecesine göre ihtar, tembih, tekdir-i tevbih, tard-ı muvakkat, tard cezaları verilir. Aferin, tahsin, imtiyaz, zikr-i cemil, takdirname ödüllendirilmelerine karşılık verilecektir.

İhtar Cezası: Ders sırasında rahat durmayan, günlük ödevlerini yapmayan, arkadaşının eşyasını alan, posta ile giderken ve okul dışında rahat durmayan öğrencilere ilk defasında verilen cezadır.

Tembih cezası: Bir günde bilinmesi şart olan dersleri bilemeyen, arkadaşına kötü söz söyleyen ve üç ihtar alan öğrencilere verilen cezadır.

Tekdir (Azarlama) cezası: Muallime karşı gelen, arkadaşını darp eden, bir haftada üç tembih alan öğrencilere verilen cezadır.

Tevbih (kınama) cezası: Üç tekdir cezasını bir ay içinde alan öğrencilere verilen cezadır.

Tard-ı muvakkat (geçici uzaklaştırma): Üç ayda iki tevbih alan öğrenciler hakkında uygulanır.

Takvim-i Vekayi

Tard (kovma): Tard-1 muvakkat cezasıyla bir ders senesi içinde iki defa cezalandırılıp da asla ıslah olmayan öğrenciler haklarında diğer arkadaşlarının da ahlaklarını bozmaması ve gayretlerini kırmaması için uygulanır.

Cezaların derecesi: Üç ihtar yani tembih alan öğrenciler her tembihe karşılık birer gün öğle yemeğinden belirlenmiş olan zamanda mahrum edilecektir. Üç tembihe karşılık tekdire cezası alan öğrenciler cuma günü mektebe getirileceklerdir yani cuma tatilinden yararlanamayacaklardır.

Tevbih cezası: Üç tekdire karşılık olan tevbih cezası alan öğrenciler bu cezayı bütün arkadaşları arasında okulun esas defterine ismi kaydolunduktan sonra okunarak bildirilecektir (Bu ceza uygulanmadan önce velisine bilgi verilir).

Tard-1 muvakkat cezası: İki tembihe mukabil olan bu cezayı alan öğrenciler on gün okuldan uzaklaştırılırlar. Bu ceza uygulanmadan önce velisine bilgi verilmez (tevbih cezasında bilgi verildiği için).

Madde 2- Ceza affedilmezse bilgi verilir.

Madde 3- Affedilmiş ise bir ihtar bir aferin, bir tembihe bir tahsin ve bir tekdire bir imtiyaz belgeleri verilirse affolunur. Tevbih cezası affolunmaz.

Okulun istatistik kitabını hazırlayan Süreyya Paşa bütün bilgileri verdikten sonra okuyucuların dikkatine diyerek başladığı yazıda okulu yenilemenin ne kadar önemli ve gerekli olduğundan bahsetmiştir. Yazı şu şekildedir. (Süreyya Paşa: 24)

Okuyucuların dikkatine!

Mektebimize ait fotoğraf tetkik edilirse komşumuz bulunan Rum Mektebinin ne kadar mükemmel olduğu göze çarpar. Halbuki bu mektebe hiçbir kişi yardım etmemiştir. Sırf Maltepe'de Rum vatandaşlarımızın gayretleriyle toplanan paralarla meydana çıkmıştır. İstanbul civarında bulunan bir köyümüzde maarif konusunda Rum vatandaşlarımızdan bu kadar geride kalırsak yüzlerce kilometre uzaklardaki köylerimizi bir kere hayal edelim.

Takvim-i Vekayi

Ne hacet; evlerimizin kapılarında sokaklarda alışveriş ettiğimiz yerlere, tüccarlara, dükkancılara dikkat edelim! İçlerinde kimlerin okuyup yazması var! Biliyoruz! Sabahları kapılarımızı ziyaret eden sütçülerle ekmekçilerin Hristiyan iseler ceplerinde muntazam hesap defterleri Müslüman iseler ellerinde çeteleleri⁴ var. Bu ne haldir düşünelim. Vatanımızın servetini, mutluluğunu bu gibi esnafın, çiftçinin ve tüccarın okuyup yazma bilmesi temin etmeyecek midir?

Biz artık köyümüzde; değil Rum vatandaşlarımızdan geri kalmayı onları fersah fersah geçmeyi kararlaştırdık. Bu gibi meşru bir rekabete kimsenin hiçbir şey diyeceği yoktur zannedirim. Şu amacın sonuç vereceğine eminim. Çünkü idare heyetindeki arkadaşlarımın gayretlerine ve onların himayesinde olmak üzere yardımda bulunan kişilerin cömertliğine güveniyorum.

Amacımız köyümüzde eğitimi yaygınlaştırmaktır. Mektebimizin kız öğrenci kısmıyla okuyup yazan analar, erkek öğrenci kısmıyla da yine okuyup yazan ziraat ve ticaret erbabı yetiştireceğiz. Talebe cetvelinde isimlerini iftiharla yazdığımız bu küçük yavrular inşallah istikbalde vatanın bu konuda birer koruyucusu olacaklardır. Yardımlarına ihtiyaç duyduğumuz kişiler ümit ederiz ki takdim ettiğimiz şu bir senelik istatistiğimizle gayretimizin sonucunu takdir ederek bize yardım etmekten geri durmazlar. Bizi de mahzun etmezler.

---

⁴ Eskiden okuma-yazma bilmeyen ekmekçi, sütçü, saka gibi esnafın veresiye yaptıkları satışın hesabını tutmak üzere kullandıkları ağaç dal parçası [Bu parça ikiye bölünür biri alıcıda biri satıcıda kalır, satılan her mal için iki parça birleştirilerek üzerine çentik atılır ve sonra bu çentik karşılaştırılarak sayısına göre hesap görülürdü].

Resim 5. Maltepe Rum Mektebi ve Şayeste Kadınefendi Mektebi

Büyüme Çabaları

İstanbul Vilayet-i Meclis-i Umumi kararlarında mektebin son durumu şöyle ifade edilmiştir: Bu ilk seneden sonra mektebin yenilenmesi için büyük bir çaba içine girilmiştir. Padişah tarafından ihsan edilen binada kız ve erkekler için ibtidai derecesinde “Şayeste Kadınefendi” adıyla bir mektep açılarak halen eğitime devam etmekte ve okulda üç muallim, iki muallime ve iki hademe bulunmaktadır. Mektebin aylık masrafı 1900 kuruşa ulaşmaktadır. Bu meblağın 5 lirasını Erkan-ı Harbiye miralaylarından Süreyya Bey, iki lirasını kardeşi Şükrü Bey vermekte, iki lirasını da valideleri hanımefendi adına bağışlamaktadırlar. Altı yüz kuruşu 1913 senesi Mart ayından beri hazine tarafından karşılanmakta ve geri kalan kısmı da öğrencilerden alınan eğitim ücretiyle tamamlanmaktadır.

Okul binası hane olarak ve ahşap malzemedен inşa edildiği için eğitim yapılmaya çok müsait değildir. Halen eğitime devam ediyor olsa da öğrenci mevcudunun 150'e ulaşmasından dolayı artık yetersiz hale gelmesi ve komisyon kararıyla erkek öğrenciler için yeni bir binanın yapılabilmesi ve önce Vilayet Maarif Müdüriyetine daha sonra da Maarif Nezareti'ne ödenek alabilmek adına başvuru yapılmıştır (BOA, MF. İBT. 444/39).

Mektebin erkek öğrenci kısmında ziraat ve sanayi; kız öğrenci kısmında da terzilik sanatının açılması ve eğitimin altı seneye çıkarılması arzu edildiğinden mektebin geleceği için Maarif Müdüriyetince bütçeye eklenen iki bin yedi yüz kuruş ödeneğin kabulüyle tasdiki, mektep binası elverişli olduğundan (mı

olmadığından mı) maarif komisyonu tarafından sağlığının korunmasına uygun olarak on iki dersaneli betonarme bir bina inşası kararı alınmıştır. (İstanbul Vilayeti Meclis-i Umumi Mukarreratı, 1914: 72) Mektebin yeni binası yapıldıktan sonra adı Maltepe 2. Mektebi adıyla değiştirilmiş ve okul 7 Ocak 1921'de açılmıştır.⁵

SONUÇ

Osmanlı'da yaşanan modernleşme her alanda olduğu gibi eğitim alanında da önemli değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. İptidailer için II. Mahmud ile başlayan yenileşme hareketleri Tanzimat'tan sonra hız kazanmış ve II. Abdülhamid döneminde de ülkenin bütününe yayılmıştır. Sıbyan mekteplerinin iptidai mekteplere dönüşmesi bu değişiklikler arasındadır. Halkın Maarif müdürlükleri aracılığıyla eğitime katkıda bulunması da bu dönem için önemli hizmetlerden biridir. Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebi de bu gayretler sonucunda kurulabilmiş bir köy mektebidir. Mektep o dönemde Kartal Kazasına bağlı bir köy olan Maltepe'de açılmıştır. İlk zamanlarında oldukça kısıtlı imkanlara sahip bir okuldur. Özellikle binası derme çatma olarak ahşaptan yapılmıştır. Eğitim araç-gereçlerinden yoksundur. Bunların tamir edilip onarılabilmesi için gerekli olan maddi destek kurucu Süreyya Bey tarafından büyük oranda karşılanmıştır. Bütün imkansızlıklara rağmen okul hem kız hem de erkek Müslüman çocuklarına eğitim vermeye başlayabilmiştir. Öğrenciler kısıtlı imkanlarla da başarılı olabilmıştır. O dönem için eğitimin ne kadar önemsendiği böylelikle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca okulun müfredat programı zaman içinde değişen ders konularının önemli bir örneğidir. Dini ağırlıklı ve çocuklar için anlaşılması güç dersler yerine daha sadeleştirilmiş ve öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştıracak dersler konulduğu görülmektedir. Kitapta yer alan okul saatleri de önemli bir örnek olarak ayrıca karşımıza çıkmaktadır. Öğlene doğru başlayan dersler akşam üzerinde sona ermektedir. Bir ders 1 saat ve teneffüsler de 15 dakika sürmektedir. Ders saatleri belirlenmesinde yaz ve kış aylarının gün uzunluğunun dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Şayeste Kadınefendi İptidai Mektebi, iptidai mekteplerinde uygulanan eğitim anlayışının küçük bir örneği olarak karşımıza

⁵ Erişim Adresi: <https://kulturenvanteri.com/en/yer/maltepe-ikinci-ilkokulu/#17.1/40.922123/29.131279>.

Takvim-i Vekayi

çıkılmaktadır. Mektep, iptidai mekteplere örnek teşkil ederken aynı zamanda dönemin talebe ve muallimlerine, eğitimin önemini kavrayan aydınlarına ve içinde buldukları şartlara da ışık tuttuğu düşünülmektedir.

Kız ve erkek toplam öğrenci sayısı 125 olan okuldaki bu sayı kayda değerdir. Zira 1908’de Fatih Merkez Rüştiyesi’nin iptidai kısmında toplam 179 öğrenci bulunmaktadır. (Şahin, 2018: 175) Şayeste Kadınefendi Mektebi’nin şartları ve olanakları düşünüldüğünde öğrenci sayısının kayda değer olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akça, H. (2007). Kadın Efendiler. İstanbul: Profil.
- Akyüz, Y. (2008). Türk Eğitim Tarihi. İstanbul: Pegem Akademi.
- A. Şahin, A. (2018). Osmanlı Devleti'nde Rüşdiye Mektepleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- BOA (Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi), BEO (Bab-ı Ali Evrak Odası), 3463/259725.
- BOA, MF. İBT. (Maarif-i Umumiye Nezareti-Tedrisat-ı İbtidaiye Dairesi). 353/16
- BOA, MF. İBT. 371/1
- BOA, MF. İBT. 371/47
- BOA, MF. İBT. 491/17
- BOA, MF. İBT. 416/6
- BOA, MF. İBT. 454/57
- BOA, MF. İBT. 444/39
- Çapan, M. Şevki. "Selim Sırrı Tarcan (1847-1957)". Atatürk Ansiklopedisi. Erişim Adresi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/selim-sirri-tarcan-1874-1957/>.
- Eraslan, C. (editör). (2017), Objektiften yansıyanlarla Sultan II. Abdülhamid Dönemi Eğitim. İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- Ergin, O. N. (1977). Türkiye Maarif Tarihi (Cilt 1). İstanbul: Eser Matbaası.
- Findley, C. V. (2017). Modern Türkiye Tarihi 1789-2007. İstanbul: Timaş.
- Kodaman, B. (1991). II. Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kuşci, A. (2021). Türk Eğitim Tarihi (1923-1950). Ankara: İKSAD, 2021.
- Shaw, S. J. ve Shaw, E. K. (2017), Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye (Cilt 2). İstanbul: e yayınları.
- Süreyya Paşa. (1329). Maltepe'de Şayeste Kadınefendi Mektebi- Birinci Seneye Mahsus İstatistik, İstanbul: Artin Asadoryan ve Mahdumları Matbaası.
- Parmaksız E. (2008). II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeleri, Yıldız Teknik Üniversitesi-Fen Bilimleri Enstitüsü-Mimamlık Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora tezi, İstanbul.
- Tokmak, A. Naci. Osmanlı Sultanlarının Kadınları ve Kızlarının Adlarında Bulunan Farsça Unsurlar, Doğu Esintileri 2 (19), s. 20-26.
- Ünal, U. (2015). II. Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Rüşdiyeleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yüksel, A. (2014) "Osmanlı Devlet Dairelerinde Mesai Kavramı ve Uygulaması (18.-20. Yüzyıllar). Osmanlı Araştırmaları Dergisi, (XVI/1), s.19-49.